

מר מודיעין, אהר'לה, אלוף אהרון יריב, ראש אמ"ן מאת תא"ל (מיל.) עמוס גלבווע

1. בימים אלו יצא לאור הספר "מר מודיעין, אהר'לה, אלוף אהרון יריב, ראש אמ"ן". הספר, הנושא 730 עמודים, יצא לאור ע"י הוצאת "ידיעות ספרים" והמרכז למורשת המודיעין (מל"מ). מחברו הוא תא"ל (מיל.) עמוס גלבווע.

2. האלוף יריב (1920 – 1994) הקים את בית הספר לפיקוד ומטה של צה"ל ועמד בראשו, וכנזה גיבש את תורת הלחימה הראשונה של צה"ל; הוא נודע כאחד מבעליה של "נוסחת יריב – שם טוב" שקראה לדבר עם אש"פ במידה ויחדל מטרוור; היה שר בממשלות ישראל, חבר כנסת, היועץ הראשון של ראש הממשלה לנושא הטרור, הקים את "המכון למחקרים אסטרטגיים" באוניברסיטת תל-אביב, בראשו עמד עד יום מותו, ומילא שורה ארוכה של תפקידים ציבוריים. בכל אלו, ובפכים הקטנים המסתתרים מאחוריהם, דן הספר.

3. אולם, תפקידו החשוב ביותר של אהרון יריב היה תפקיד ראש אגף המודיעין של צה"ל בשנים 1964-1972. בשנים אלו, שנים מכוננות וסוערות בתולדות המדינה, אהר'לה (כפי שכונה בפי כל) הניח את היסודות המוצקים למודיעין הישראלי, והוא זה שהפכו לאחד מגופי המודיעין הטובים ביותר בעולם. לתקופה זאת של כהונתו כראש אמ"ן מוקדש עיקרו של הספר. כן מושם דגש מיוחד על מלחמת יום הכיפורים, בה כיהן אהר'לה, פעמים במקביל, בשורה של תפקידים: עוזר מיוחד לרמטכ"ל, קמ"ן אישי של הרמטכ"ל, אחראי להסברה הלאומית, ולבסוף: ראש המשלחת הישראלית לשיחות עם המצרים בעקבות המלחמה, שנודעו בשם "שיחות הקילומטר ה-101".

4. ההיסטוריה של המודיעין בשנות ה-60 ותחילת שנות ה-70 מסופרת כדרמה היסטורית מרתקת, בצורה חיה, ונפרסת באופן שיטתי, שנה אחרי שנה, פעמים יום אחר יום בתקופות מתיחות. הדרמה נעה סביב שלושה צירים: אישיותו הרב-גונית של אהר'לה והיסודות, שעצבו אותה משחר נעוריו; עבודתו כראש אמ"ן- באמ"ן עצמו, מול צה"ל, מול המערכת המדינית ומול קהילת המודיעין העולמית; אירועי התקופה המדיניים והביטחוניים, ורוחה של התקופה.

5. ההתמקדות בספר בתקופה הנ"ל היא בעיקר בשני אירועי מפתח: מלחמת ששת הימים ומלחמת ההתשה, ובמרכז ההתמודדות מול הכוח הצבאי הרוסי שהוצב במצרים.

6. באשר למלחמת ששת הימים. בדרך כלל בספרות מלחמת ששת הימים מובאים דברים שאמר אהר'לה בממשלה. אבל, מהיכן שאב אהר'לה את הדברים הללו? איך נבנה מערך האיסוף על מנת שראש אמ"ן יוכל "לדבר" בממשלה, ויוכל לתת לצה"ל את האינפורמציה הנדרשת? איך כל המערכת הזאת עבדה? איך ומתי איתר אמ"ן את ההכנות המצריות להיכנס לסיני? איך עבד ראש אמ"ן? איך הוא קיבל את ההערכות? איך הוא קרא חומר? מה היו יחסיו היום-יומיים עם הרמטכ"ל ואנשי הצמרת? למה ומדוע הפך אמ"ן מיד לאחר המלחמה "למעריך הלאומי" של מדינת ישראל? מה היו הקשרים של משה דיין עם אמ"ן? על שאלות מסקרנות אלו ורבות אחרות מתייחס הפרק הגדול על מלחמת ששת הימים. הפרק בנוי בצורה בה יום אחר יום מסופרים הדברים על השיבות, על החומר המודיעיני, על הלבטים, על הטעויות, על השיקולים, על התככים שמסביב; ומעל לכל האישיות של אהר'לה, האישיות הבונה, המלכדת, הספקנית. החל ביום שבת, 13 מאי, וכלה ב-11 יוני, היום שאחרי המלחמה.

7. באשר למלחמת ההתשה. בפעם הראשונה נפרסת העבודה המודיעינית הענפה והמורכבת בכמה ממדים: הבניין של כל מערכת האיסוף בגבולות החדשים; ההתמודדות מול המערך הצבאי הערבי המשתקם והמתעצם, ובראשו צבא מצרים; ההתמודדות מול הטרור האש"ף המתרחב ומול התופעה המדינית הפלסטינית שמאחוריה; אספקת מודיעין אסטרטגי וטקטי לכוח הלוחם של צה"ל, ובנית "בנק המטרות הראשון". ואולי מעל לכל: ההתמודדות מול כוח צבאי סובייטי שהוצב באדמת מצרים.

8. הצבתו של הכוח הסובייטי באה כהפתעה. זה היה כישלון של אהר'לה. מה היו הסיבות לכך? היכן טעה המחקר ומדוע נגרר אהר'לה אחר טעות המחקר? כיצד אהר'לה בנה מערך איסופי, יש מאין, על מנת להתמודד מודיעינית עם הסובייטים? כיצד אמ"ן גבר בידע ובהערכה שלו על המודיעין האמריקאי במה שנוגע לכוח הרוסי? איך נערך צה"ל? איך וכיצד הוחלט על "הפצצות העומק" במצרים? איך הוחלט על מארב שיביא להפלת חמישה מטוסי מיג-21 מוטסים ע"י טייסים רוסים? על שאלות אלו ורבות אחרות עונים הפרקים המוקדשים למלחמת ההתשה. גם כל האירועים המדיניים של אותה תקופה, וההתייחסות המודיעינית אליהם, מוצגים בספר.

9. ואולי שיא הדרמה המצרית-סובייטית-ישראלית באה לידי ביטוי בהזזת הטילים המצריים לעבר תעלת סואץ ב-8 אוגוסט 1970, מיד לאחר שנכנסה לתוקפה הפסקת האש. איך אמ"ן גילה זאת? איך התחילו היוכוחים עם האמריקאים, איך המודיעין הישראלי נחל את נצחונו הפומבי המהדהד על המודיעין האמריקאי בסוגיה הזאת? הפרשיה המרתקת הזאת מסופרת כסיפור מתח בלשי. ומיד לאחר

הפסקת האש מתחיל "הסיפור" של הסדר חלקי במצרים ויוזמת סאדאת. הספר מתאר מה בדיוק כתב אמ"ן על כך, מה אמר אהר'לה ומה הוא חשב על כך.

10. בכל האירועים אהר'לה הוא המוביל והבונה, אך לידו מצויה כוורת מצוינת של מפקדים, המקבלים ממנו חופש פעולה ויצירה. הספר מתאר ומצייר את כל הדמויות המרכזיות של אמ"ן וחיל המודיעין שליוו את אהר'לה והוא ליווה אותם ואת בני משפחותיהם. החל מראשי המחלקות, דרך ראשי ענפים, מפקדי יחידות, קמ"נים בשטח, ואף חיילים וחיילות. "כולם היו בניו". כאן מוצג התמהיל של עבודת מודיעין יום-יומית המבוצעת ע"י צוות, שעליו מנצח מפקד במלוא מובן המילה.

11. לאורך כל האירועים מסופר על הקשר בין "המודיעין והקברניט". פרטי הפגישות הפורמאליות והאינטימיות בין אהר'לה לבין הרמטכ"ל והדרג המדיני הבכיר ביותר נפרסים ומתארים את הבעיות, הלבטים, האמון ההדדי ופעמים גם את החשדנות השוררת בקשר המורכב הזה. שלל הפכים הקטנים והשיקולים העקרוניים המלווים החלטות מדיניות וצבאיות חשובות וקריטיות מוצג בספר מזווית הראיה של ראש המודיעין. ואהר'לה, כראש המודיעין, הפך לאחר מלחמת ששת הימים, ובעיקר לאחר שגולדה מאיר קבלה את ראשות הממשלה, לאחד מהצמרת, "לאיש החכם" שלה ולנציגה מול הגורמים הזרים ובראשם האמריקאים. הקורא ימצא בספר גם שורה של מכתבים שאהר'לה החליף עם יצחק רבין בהיותו שגריר בארצות הברית, ובהם נחשפים כל אותם דברים שרבין ואהר'לה לא רצו שייכתבו במסמכים הרשמיים.

12. מלחמת יום הכיפורים זוכה, כאמור, למקום מיוחד. היא מסופרת מנקודת מבטו של יריב, כיצד מצא את אגף המודיעין בצה"ל יום הכיפורים; מה ספרו לו על כך ש"האמצעים המיוחדים" לא הופעלו; כיצד הפך למסביר לאומי והופיע בערב ה-8 אוקטובר בפני עם ישראל וכל העולם כדי להסביר בפעם הראשונה מה קרה, מה מצבנו ומה צופן בחובו העתיד. הפרק גם מתאר את סבך האינטריגות בצמרת צה"ל: כיצד הוצע לו להיות סגן רמטכ"ל במקום האלוף ישראל טל; כיצד מנע את הדחתו של אלי זעירא; היחסים בין דדו לדיין והיחסים בצמרת. ובצד זאת מתואר כל הסיפור המדיני מיד לאחר הפסקת האש: איך עבדו דיין וגולדה; איך לחצו האמריקאים; כיצד אהר'לה נסע עם גולדה למפגש דרמטי ומכריע עם ניקסון וקיסנינג'ר; איך נולדו שיחות "הקילומטר ה-101", איך הן התנהלו, איך דיין ניסה לחבל ואיך הוא דיין חשב על חידוש הלחימה עם המצרים.

13. וישנה כמובן גם "נוסחת יריב-שם טוב". אותה נוסחה ולפיה ישראל תהיה מוכנה לדבר עם אש"פ ובתנאי שיחדל מטרור. איך בכלל נולדה הנוסחה? האם יש בכלל נוסחה? מה חשב עליה אהר'לה ומה הייתה הנוסחה שלו? ומה היו בכלל דעותיו הפוליטיות של אהר'לה? מה היו דעותיו על "שטחים וייתורים"? הספר לא פוסח גם על אלו.

14. אי אפשר לכתוב ספר על ראש אמ"ן בלי להישען על חומר ארכיוני מודיעיני. ואכן, הספר הוא "ממוסמך" ונשען על יסודות מוצקים:

א. מסמכי לשכת ראש אמ"ן.

ב. "פיקדון אישי" של אהרון יריב וכן יומן אישי סודי שלו, שניתנה למחבר הזכות לעיין בהם ע"י קרובי משפחתו של אהר'לה.

ג. פרסומים של אמ"ן, החל בהערכות מודיעין שנתיות וחצי שנתיות, דרך סקירות וניירות מיוחדים וכלה במסמכים השוטפים היום-יומיים

ד. פרוטוקולים של דיוני המטה הכללי ופרוטוקולים וסיכומים של פגישות אהר'לה עם הרמטכ"ל.

ה. יומן המלחמה המפורט של לשכת ראש אמ"ן ממלחמת "ששת הימים" והשבועות שלפניה.

ו. כן השתמש המחבר בארכיון הלאומי הלטבי בריגה על מנת לדלות מידע על משפחתו.

15. כל אלו בצד ראיונות עם עשרות מחבריו ופקודיו של יריב, הספרות המצויה, ביטאוני חיל המודיעין וצה"ל, עיתוני התקופה וכיוצא באלו.

16. מחבר הספר, תא"ל (מיל.) עמוס גלבע שימש בתפקידי מודיעין בכירים, היה ראש חטיבת המחקר באמ"ן ויועץ ראש הממשלה לעניינים ערביים. את אהרון יריב הוא הכיר בהיותו סגן בשרות חובה בחטיבת גולני כאשר יריב היה מפקד החטיבה. יריב, בהיותו ראש אמ"ן, הוציא את גלבע מהמסלול האקדמי במזרחנות (גלבע הוא בעל תואר מ.א במזרח תיכון מאוניברסיטה העברית בירושלים), והביאו להיות חוקר זוטור במחלקת המחקר באגף המודיעין. היכרותם נמשכה כמעט עד מותו של יריב.

17. אם יש לקח מרכזי כללי אחד העולה מכל דפי הספר הרי הוא זה: לאישיות של האדם, מוחו החושב והסקרני ותרבותו יש השפעה אדירה בכל מה שנוגע ליצירה, לבנין כוח, להנעת אנשים; אלו האנשים המשמשים כחלוצים לפני המחנה. הם אלו ההופכים "לזקני השבט". היו למדינת ישראל כאלו, ואהר'לה מהבולטים שבהם, בימיים הסוערים של בנינה וביסוס כוחה.

18. ובאשר לאגף המודיעין של צה"ל, הרי שהלקח המרכזי העולה מכל עשייה ואמירה של אהר'לה הוא זה: אמ"ן פועל ועמל קודם כל ומעל לכל עבור צה"ל, ויעדו העליון הוא, בסופו של דבר, למנוע אבדות בנפש ולצמצמן עד למינימום. או כמו שהוא היה אומר: "אם הצלנו חיי חייל אחד, כי אז מילאנו את חובתנו לביטחון המדינה".